

УДК 347.962.6

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.45>

В. В. Нікітін

доктор юридичних наук,
декан юридичного факультету
Національного авіаційного університету
ORCID ID: 0000-0001-6915-6319

Ю. Л. Юринець

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного і адміністративного права юридичного факультету
Національного авіаційного університету

Л. М. Белкін

кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
адвокат

М. Л. Белкін

кандидат юридичних наук, адвокат

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В КОНТЕКСТІ ГАРАНТІЙ ЇХ НЕДОТОРКАНОСТІ

У статті розглядаються окремі проблеми дисциплінарної відповідальності суддів в контексті гарантій їх недоторканності. Згідно статті 126 Конституції України, незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Забезпечення ефективності функціонування судової влади, рівня суспільної довіри до неї вимагає наявності розумного балансу між незалежністю та підзвітністю представників суддівського корпусу, формою виразу якої є їхня юридична, зокрема, дисциплінарна відповідальність. Звертається увага, що попри декларації судових реформ, порушення суддями норм законодавства при здійсненні правосуддя не припиняються, судді до дисциплінарної відповідальності не притягаються. Наголошено, що правові засади притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності в Україні регулюються такими законодавчими актами, як Конституція України, Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», деякі міжнародні Конвенції та документи. Зроблений висновок про те, що сучасне правове регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності прийняте з ухилом у бік захисту суддів проти інтересів Скаржників. Це проявляється в обмеженнях юридичних осіб самостійно подати скаргу, у неможливості оскаржити повернення дисциплінарної скарги та/або відмову у відкритті дисциплінарної справи, практично повністю обмеженням доступу Скаржників до судового оскарження рішень за наслідками розгляду дисциплінарних скарг. Запроваджені так звані дозволи на оскарження Скаржниками рішень Дисциплінарної палати. Такі обмеження, як правило, не сприяють захисту суддів від тиску з боку державних органів, оскільки державні органи мають легітимні можливості такі обмеження обходити, наприклад, подавати дисциплінарні скарги без участі адвокатів

Ключові слова: адміністративно-правові засади, дисциплінарна відповідальність суддів, недоторканність суддів, Вища рада правосуддя, Дисциплінарна палата, дозвіл на оскарження.

Актуальність проблеми. Згідно статті 126 Конституції України, незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і зако-

нами України. Згідно ч. 5 ст. 48 Закону України від 02.06.2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», незалежність судді забезпечу-

ється, зокрема, 1) особливим порядком його призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; 2) недоторканністю та імунітетом судді. Отже, концепти незалежності і недоторканності є взаємопов'язаними, оскільки незалежність забезпечується, в тому числі, недоторканністю, а також особливим порядком притягнення судді до відповідальності. Як зазначається у статті [1], забезпечення ефективності функціонування судової влади, рівня суспільної довіри до неї вимагає наявності розумного балансу між незалежністю та підзвітністю представників суддівського корпусу, формою виразу якої є їхня юридична, зокрема, дисциплінарна відповідальність [1, с. 110]. Натомість, різні автори по-різному оцінюють поточні підходи до реалізації дисциплінарної відповідальності суддів. Якщо одні автори [2, 3] наголошують на перекосах у бік надлишкових покарань суддів, що ставить під сумнів їх незалежність і недоторканність, то інші автори [4, 5] наголошують на безкарності суддів, які скоюють правопорушення у процесі відправлення правосуддя. Співавтори цієї статті – адвокати – з точки зору власного досвіду схиляються до другої думки. Як правильно зазначено у статті [4], питання недосконалості українського законодавства у сфері правосуддя знову порушили за часів Євромайдану. Під час страшних подій чимало суддів порушили засади незалежності, об'єктивності та добросовісності [4, с. 149]. Р. Маселко, адвокат, член Громадської ради доброчесності, захисник автомайданівців, зазначає, що станом на 13.03.2018 лише 14 % «суддів Майдану», які переслідували активістів Майдану, звільнено з посад, але немає жодного обвинувального вироку [5]. Суддя Піщанського районного суду Вінницької області, розглядаючи кримінальну справу, приховала свій зв'язок із обвинуваченим. І це був не знайомий, друг або родич, а співмешканець, якого суддя називала своїм чоловіком. Національне агентство з питань запобігання корупції визнало наявність конфлікту інтересів, що підтверджено судом¹.

Протягом 2018-2021 рр. господарські суди розглянули 8 справ з приводу оскарження міноритарними акціонерами ціни примусового «викупу» акцій мажоритарними власниками (так званий «сквіз-аут»), при цьому усі 16 рішень судів першої та апеляційної інстанції були прийняті на користь мажоритарних власників і визнані незаконними Верховним Судом

[6], при цьому одна з постанов апеляційного суду була прийнята на користь мажоритарного власника з очевидною суперечністю сформованим раніше правовим позиціям Верховного Суду [7]. При цьому притягнути суддів до дисциплінарної відповідальності не вдається. Станом на 31.10.2023 року у Вищій Раді правосуддя (далі – ВРП) залишаються нерозглянутими 12.366 скарг на суддів². Отже, поставлена у статті проблема є актуальною.

Аналіз наукових джерел і публікацій. В науковій літературі опублікована невелика кількість статей, присвячених проблемі дисциплінарної відповідальності суддів [1, 3, 4, 8-12]. Статті присвячені, переважно, теоретичним аспектам проблеми. Зокрема, у статті [9] наголошується, що дисциплінарні проступки судді безпосередньо обмежують чи порушують законні права, свободи та інтереси громадян, що беруть участь у судовому процесі чи звертаються до судових органів за захистом [9, с. 97; 13, с. 92]. Разом із тим, заслуговують на безумовну увагу публікації спеціалістів-практиків, зокрема, адвокатів, які аналізують практичні аспекти цієї проблеми. Так, адвокат І. Староста зазначає, що проблеми недосконалості українського законодавства у цій сфері є підґрунтям формування дисциплінарної практики щодо суддів на засадах правового свавілля [2]. З іншого боку, згаданий вище адвокат Р. Маселко пригадує, що «після закінчення Майдану ми з колегами почали вимагати покарання для суддів, які тоді реально вбили довіру людей до правосуддя. З часом я зрозумів, що «судді Майдану» – це лише частина проблем судової реформи. Коли я в неї занурився, ми почали виявляти інші порушення, не тільки ті, що стосувалися Майдану» [14]. У публікаціях [15, 16] наголошується на існуванні «незмінних» проблем українського законодавства щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, зокрема, порушення «розумних» строків розгляду скарг, порушення прав скажників, порушення принципів гласності тощо, які не усуваються роками. Отже, існує велика кількість проблем, що є не дослідженими.

Мета роботи – дослідження проблем дисциплінарної відповідальності суддів в контексті гарантій їх недоторканності у поточному законодавстві України.

Результати досліджень. Як правильно зазначається у статті [9, с. 93], правові засади

¹ <https://sudreporter.org/yak-suddya-2-roky-sudyla-svogo-spivmeshkanczya-i-cze-nihto-ne-pomichav/>

² <https://sud.ua/ru/news/publication/284572-v-vysshem-sovete-pravosudiya-nakhodyatsya-12-366-zhalob-na-sudey>

притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності в Україні регулюються такими законодавчими актами, як Конституція України, Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», деякі міжнародні Конвенції та документи.

Питання дисциплінарної відповідальності судді врегульовані Розділом VI Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Згідно ч. 1 ст. 106 цього Закону, суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) умисне або внаслідок недбалості: а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду; б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу; г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; ґ) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;

3) допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

4) умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав

людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків;

5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неповідомлення суддею Вищій раді правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, ... упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

7) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

8) втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;

9) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

10) зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством;

11) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

12) допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна;

13) ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації;

14) непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо

суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

15) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

16) неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом;

17) подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

18) неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом;

19) декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.

Згідно ч. 1 ст. 108 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», дисциплінарне провадження щодо судді здійснюють дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя», з урахуванням вимог цього Закону. Згідно ч. 2 ст. 26 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарні палати утворюються Вищою радою правосуддя з числа членів Вищої ради правосуддя для розгляду справ щодо дисциплінарної відповідальності суддів. Рішення Дисциплінарної палати щодо дисциплінарної справи судді може стати остаточним рішенням Вищої ради правосуддя, якщо не буде оскаржене безпосередньо до Вищої ради правосуддя в порядку ч. 4 ст. 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

Дисциплінарне провадження відносно судді здійснюється виключно за зверненням зацікавленої особи з дисциплінарною скаргою. Згідно ч. 1 ст. 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», право на звернення із скаргою щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарною скаргою) має будь-яка особа. Громадяни здійснюють зазначене право особисто або через адвоката, юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників. Адвокат зобов'язаний перевірити факти,

що можуть тягнути за собою дисциплінарну відповідальність судді, до подання відповідної дисциплінарної скарги. При цьому згідно ч. 5 ст. 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», за подання адвокатом завідомо безпідставної дисциплінарної скарги такий адвокат може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності згідно із законом.

Така система норм містить приховану погрозу адвокатам щодо звернень з дисциплінарними скаргами та призводить до явної дискримінації юридичних осіб, оскільки де-факто обмежує, якщо не позбавляє їх права, звернутися із дисциплінарною скаргою. Питання полягає у тому, що в умовах схильності ВРП переважно захищати суддів і явної оціночності судження «*завідомо безпідставна дисциплінарна скарга*» адвокат завжди знаходиться під загрозою бути притягненим до дисциплінарної відповідальності. За таких умов, адвокату немає сенсу створювати для себе додаткові ризики і подавати такі скарги. Згідно ч. 4 ст. 13 Конституції України, Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Отже, позбавлення юридичної особи права самостійно звертатися із дисциплінарною скаргою є неконституційною дискримінацією такої юридичної особи.

При цьому вказана норма аж ніяк не сприяє уникненню тиску на суддю з боку органу влади, оскільки органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть звернутися із дисциплінарною скаргою через своїх керівників або представників, такі представники не обов'язково повинні бути адвокатами, і їм не погрожують притягненням до відповідальності за подання завідомо безпідставної дисциплінарної скарги.

Необхідно також наголосити, що подання дисциплінарної скарги на суддю зовсім не гарантує її об'єктивного розгляду. І справа не тільки у тому, що, як зазначено вище, на момент написання цієї статті у ВРП залишаються нерозглянутими 12.366 скарг на суддів. Питання полягає у тому що Закон «Про Вищу раду правосуддя» передбачає можливість повернення дисциплінарної скарги (ст. 44 цього Закону) та/або відмови у відкритті дисциплінарної справи (ст. 45 цього Закону). Так, згідно ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарна скарга залишається без розгляду та повертається скаржнику, якщо:

1) дисциплінарна скарга подана з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді;

3) дисциплінарна скарга не містить посилення на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді;

4) дисциплінарна скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;

5) у дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені;

6) дисциплінарна скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом.

І якщо судження по перелічених пунктах 1, 4, 5, частково 6 можуть бути відносно об'єктивними, то судження по пунктах 2, 3 можуть бути цілком суб'єктивними, оскільки фактично є оціночними.

Однак відповідно до норм Закону, відсутній орган, який би перевінив правомірність таких суджень, оскільки згідно ч. 4 ст. 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», рішення про повернення дисциплінарної скарги має бути вмотивованим та оскарженню не підлягає.

І якщо вимога вмотивованості є цілком декларативною, оскільки її дотримання не може бути перевірене, то заборона на оскарження є цілком реальною та конкретною і порушує право на ефективний засіб правового захисту (стаття 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

Згідно ч. 1 ст. 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», у відкритті дисциплінарної справи має бути відмовлено, якщо:

1) факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення у дисциплінарній справі;

2) закінчився встановлений законом строк для застосування до судді дисциплінарного стягнення;

3) очевидною метою подання скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення;

4) суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням.

І якщо судження по перелічених пунктах 1, 2 можуть бути відносно об'єктивними, то судження по пунктах 3, 4 можуть бути цілком суб'єктивними, оскільки фактично є оціночними.

Так, згідно підпункту б) пункту 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», підставою дисциплінарної відповідальності судді може бути умисне або внаслідок недбалості незачення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору. Ігнорування певних аргументів сторін, звичайно, тягне ухвалення сумнівного рішення. Тому скарга, подана з мотивів підпункту б) пункту 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», може бути витлумачена як така, що зводиться лише до незгоди із судовим рішенням.

Однак відповідно до норм Закону, відсутній орган, який би перевінив правомірність таких суджень, оскільки згідно ч. 2 ст. 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи ухвалюється Дисциплінарною палатою та оскарженню не підлягає.

Так, у пунктах 32-42 Постанови від 16 березня 2023 року у справі № 9901/41/21, провадження № 11-427зai21, Великої Палати Верховного Суду вказано³:

«32. Підстави для повернення дисциплінарної скарги визначені статтею 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»...

33. Частиною четвертою статті 44 цього Закону передбачено, що рішення про повернення дисциплінарної скарги має бути вмотивованим та оскарженню не підлягає.

34. Статтею 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» визначені підстави для відмови у відкритті дисциплінарної справи...

35. Частиною другої цієї статті встановлено, що рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи ухвалюється Дисциплінарною палатою та оскарженню не підлягає.

36. Судом першої інстанції встановлено, що Ухвалою Другої Дисциплінарної палати ВРП від 05 жовтня 2020 року № 2776/2дп/15-20 та ухвалою Першої Дисциплінарної палати ВРП від 29 січня 2021 року № 161/1дп/15-21 відмовлено у відкритті дисциплінарних справ за скаргами ОСОБА_2 та ОСОБА_3, ОСОБА_4 відповідно, з огляду на те, що їх суть зводиться до незгоди із судовим рішенням.

³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109675214>

37. Ухвалою члена Першої Дисциплінарної палати ВРП Шелест С.Б. від 15 жовтня 2020 року № 5230/0/18-20 залишено без розгляду скаргу ОСОБА_3, оскільки встановлено, що вона не містить посилань на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді.

38. Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що позивач не є безпосереднім учасником правовідносин, які виникли у зв'язку з вирішенням питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Оцінювати дії судді під час виконання посадових обов'язків має право лише ВРП, рішення якої щодо притягнення чи відмови у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності створюють юридичні наслідки для такого судді, а не для скаржника. Тому правом на оскарження дій/рішень ВРП, її органів, що здійснюють дисциплінарне провадження, наділені лише суб'єкти цього провадження в порядку, передбаченому законом (див. постанови Великої Палати Верховного Суду від 31.05.2018 року у справі № 9901/500/18, від 15.11.2018 року у справі № 9901/751/18, від 16.01.2020 року у справі № 9901/342/19, від 22.04.2021 року у справі № 9901/384/20, від 18.11.2021 року у справі № 9901/302/21 та від 02.03.2023 року у справі № 640/15229/21).

39. Таким чином, оскаржувані рішення ВРП не створюють для позивача жодних юридичних прав та/чи обов'язків, незважаючи на те, що їх прийнято у зв'язку зі зверненням останнього.

40. Отже, зазначені вище оскаржувані ухвали Першої та Другої Дисциплінарної палати ВРП про відмову у відкритті дисциплінарної справи, а також ухвала члена Першої Дисциплінарної палати ВРП Шелест С.Б. про залишення скарги без розгляду **не можуть бути самостійним предметом судового розгляду**.

41. Згідно з пунктом 1 частини першої статті 238 КАС⁴ України суд закриває провадження у справі, якщо справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства.

42. За таких обставин та наведеного правового регулювання Велика Палата Верховного Суду вважає правильним висновок Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду про закриття провадження в цій справі».

(Кінець цитати)

Отже, великий перелік справ у наведеному тексті свідчить про усталену судову практику не розглядати скарги даного типу по суті, позбавляючи тим самим осіб права на судовий захист.

Суттєва асиметрія спостерігається і відносно прав судді і скаржника на оскарження остаточних рішень щодо дисциплінарних справи судді.

Так, згідно ч. 1 ст. 111 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», **суддя може оскаржити рішення** про притягнення його до дисциплінарної відповідальності з підстав та в порядку, визначеному Законом України «Про Вищу раду правосуддя».

Ця норма щодо судді узгоджується із міжнародними стандартами. Так, у статті [12] наголошено, що важливою гарантією об'єктивного та справедливого розгляду і вирішення дисциплінарної справи щодо судді є можливість оскарження прийнятого у справі рішення. Так, у п. 20 Основних принципів незалежності судових органів (схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 та 40/146 від 29.11.1985 та 13.12.1985) наголошується, що рішення про дисциплінарне покарання, усунення від посади чи звільнення повинні бути предметом незалежної перевірки. У свою чергу рішення спеціального повноважного органу, що накладає санкції та вживає дисциплінарні заходи, повинні контролюватися судовим органом **найвищої судової інстанції**. У п. 69 Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» безпосередньо йдеться про те, що дисциплінарне провадження повинен проводити незалежний орган влади або суд «...із наданням гарантій справедливого судового розгляду і права на оскарження рішення та покарання» [12, с. 175-176].

Згідно ч. 4 ст. 22 КАС України, Верховному Суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо ... оскарження актів, дій чи бездіяльності ... Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, рішень, дій чи бездіяльності органів, які обирають (призначають), звільняють членів Вищої ради правосуддя, щодо питань обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя, звільнення їх з таких посад, ...

Роль апеляційної інстанції у такому випадку виконує Велика Палата Верховного Суду, як це відбулося, зокрема, у наведеній вище справі № 9901/41/21, провадження № 11-427заі21.

Тобто, розгляд справ вищою судовою інстанцією України за скаргами суддів забезпечується.

⁴ Кодекс адміністративного судочинства

Однак щодо судового захисту прав скажників – все значно складніше.

Згідно ч. 1 ст. 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», рішення Вищої ради правосуддя може бути оскаржене до Верховного Суду протягом тридцяти днів з дня його ухвалення.

Згідно ч. 4 ст. 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», рішення Дисциплінарної палати ВРП може бути оскаржено до ВРП. Згідно ч. 3 ст. 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», скарга на рішення Дисциплінарної палати може бути подана виключно до ВРП.

Згідно ч. 1 ст. 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП має суддя, щодо якого ухвалено відповідне рішення. Скажник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до ВРП **за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження**.

Згідно ч. 2 ст. 52 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», право на оскарження до суду рішення ВРП, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, має суддя, щодо якого було ухвалено відповідне рішення, та **скажник, якщо рішення ВРП ухвалене за його скаргою**.

Отже, якщо суддя не оскаржує рішення дисциплінарної палати до ВРП, то Скажник може зробити таке оскарження виключно за наявності у нього дозволу; при цьому підстави і умови видачі такого дозволу законом не регламентовано. Про видачу такого дозволу йдеться у пункті 12.39 Регламенту Вищої ради правосуддя, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 24.01.2017 № 52/0/15-17, за абзацом другим якого (пункту) при ухваленні рішення дисциплінарна палата **може надати** дозвіл скажнику на оскарження рішення палати, зокрема у разі, якщо рішення прийнято не одногосно та/або якщо прийняте рішення не співпадає з позицією доповідача.

Але якщо Скажник не отримає такий дозвіл, а до ВРП рішення Дисциплінарної палати оскаржить суддя, і ВРП прийме рішення на користь судді, то такий Скажник все одно не зможе оскаржити рішення ВРП до суду, оскільки така можливість є тільки у тому випадку, якщо скаргу до ВРП подав саме Скажник.

Отже, доступ Скажника до судового оскарження є вкрай утрудненим.

Наприклад, в ухвалі від 11 грудня 2018 року, провадження № 11-1398сап18, Велика Палата

Верховного Суду констатувала⁵:

«Відповідно до ч. 1 ст. 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя має суддя, щодо якого ухвалено відповідне рішення. Скажник має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя **за наявності дозволу Дисциплінарної палати на таке оскарження**.

Частиною 2 ст. 52 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», визначено, що право на оскарження до суду рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, має суддя, щодо якого було ухвалено відповідне рішення, та скажник, якщо рішення Вищої ради правосуддя ухвалене за його скаргою.

Тобто, з огляду на наведені норми законодавства право на оскарження рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення її Дисциплінарної палати, має лише суддя, щодо якого було ухвалено відповідне рішення, та скажник, якщо рішення Вищої ради правосуддя ухвалене за його скаргою.

З матеріалів позовної заяви та доданих до неї матеріалів убачається, що ОСОБА_3 не звертався зі скаргою на рішення Третьої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 18 липня 2018 року № 2303/Здп/15-18.

Оскаржуване ОСОБА_3 рішення Вищої ради правосуддя від 25 жовтня 2018 року № 3269/0/15-18 ухвалено за результатами розгляду скарги судді Галицького районного суду міста Львова на рішення Третьої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 18 липня 2018 року № 2303/Здп/15-18.

Ураховуючи положення ч. 2 ст. 52 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», ОСОБА_3 не має права на оскарження до суду рішення Вищої ради правосуддя від 25 жовтня 2018 року № 3269/0/15-18, **що ухвалено за результатами розгляду скарги судді** Галицького районного суду міста Львова на рішення Третьої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 18 липня 2018 року № 2303/Здп/15-18.

Аналогічна правова позиція висловлена в ухвалах Великої Палати Верховного Суду від 30.08.2018 року у справі № 11-342сап18 та від 01.11.2018 року у справі № 11-372сап18.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 333 КАС України, суд

⁵ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78470259>

касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо касаційну скаргу подано на судові рішення, яке є остаточним і подальшому оскарженню не підлягає.

Виходячи з наведеного, у відкритті провадження за позовною заявою (скаргою) ОСОБА_3 на рішення Вищої ради правосуддя від 25 жовтня 2018 року № 3269/0/15-18 про скасування рішення Третьої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 18 липня 2018 року № 2303/Здп/15-18 слід відмовити».

(Кінець цитати)

Процедура з дозволом дуже нагадує радянську ситуацію з оскарженням до суду рішень органів влади, яке (оскарження) можна було зробити тільки з дозволу вищестоячого органу влади.

Висновки. За наслідками виконаного дослідження автори роблять наступні висновки.

1. Сучасне правове регулювання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності прийняте з ухилом у бік захисту суддів проти інтересів Скаржників. Це проявляється в обмеженнях юридичних осіб самостійно подати скаргу, у неможливості оскаржити повернення дисциплінарної скарги та/або відмову у відкритті дисциплінарної справи, практично повним обмеженням доступу Скаржників до судового оскарження рішень за наслідками розгляду дисциплінарних скарг. Такі обмеження, як правило, не сприяють захисту суддів від тиску з боку державних органів, оскільки державні органи мають легітимні можливості такі обмеження обходити, наприклад, подавати дисциплінарні скарги без участі адвокатів.

Напрямки подальших розвідок: проблеми і можливості притягнення судді до відповідальності за ухвалене ним судові рішення.

Список використаних джерел:

1. Хотинська-Нор О. Дисциплінарна відповідальність vs незалежність судді: у пошуках балансу. *Право України*. 2018. Вип. 3/2018. С. 110-122.
2. Староста І. Особливості притягнення судді до відповідальності. *Юридична газета online*. 03.12.2020. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/osoblivosti-prityagnennya-suddi-do-vidpovidalnosti.html>
3. Іванець О. Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. Електронне наукове фахове видання. 2014. № 4. С. 58–65 URL: <http://www.chasopysnaru.gov.ua/chasopys/ua/pdf/4-2015/>
4. Кухта М.М. Дисциплінарна відповідальність суддів у контексті Закону України «Про судоустрій і

статус суддів». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 46(2). С. 148-152.

5. Штогрін І. Невідворотність покарання суддів просуне судову реформу – експерти. *Радіо Свобода*. 13.03.2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29096301.html>
6. Белкін Л. Український «сквіз-аут»: перші судові висновки. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2021. № 7-8 (75). С. 57-64.
7. Постанова від 15 червня 2022 року у справі № 905/671/19 Верховного Суду у складі суддів Палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104987465>
8. Шевченко А. Дисциплінарна відповідальність суддів як спеціальний вид дисциплінарної (юридичної) відповідальності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 93. С. 73-75.
9. Скоромний Я.І. Дисциплінарна відповідальність суддів. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : *Юридичні науки*. 2020. № 10. С. 93-100.
10. Жуган Р. Дисциплінарна відповідальність суддів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 300-305.
11. Нестерчук Л.П. Дисциплінарна відповідальність суддів як різновид юридичної відповідальності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 413-419.
12. Сідей Я.Я. Дисциплінарна відповідальність суддів: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. *Публічне право*. 2018. № 1. С. 171-178.
13. Подкопаєв С.В. Дисциплінарна відповідальність суддів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 185 с.
14. Азаров В. Ми отримаємо проблемні суди на найближчі 30 років, якщо реформа провалиться – Роман Маселко. *Суспільне. Новини*. 31.08.2022. URL: <https://suspilne.media/276954-mi-otrимаємо-problemni-sudi-na-najblizci-30-rokiv-akso-reforma-provalitsa-roman-maselko/>
15. Хімчук А., Колотило М. 8 проблем з притягненням суддів до дисциплінарної відповідальності. *Фундація DEJURE*. Березень 2018. URL: <https://dejure.foundation/longread/8-problems-of-disciplinary-proceedings#problem1>
16. Колотило М. Незмінні проблеми з притягненням суддів до дисциплінарної відповідальності. *Фундація DEJURE*. Квітень 2019. URL: <https://dejure.foundation/constant-problems-with-disciplinary-proceedings>

Nikitin V. V., Yurynets Yu. L., Bielkin L. M., Bielkin M. L. Administrative and legal principles of disciplinary responsibility of judges in the context of guarantees of their inviolability

The article examines certain problems of disciplinary responsibility of judges in the context of guarantees of their inviolability. According to Article 126 of the Constitution of Ukraine, the independence and inviolability of judges are guaranteed by the Constitution and laws of Ukraine. Ensuring the effectiveness of the functioning of the judiciary and the level of public trust in it requires a reasonable balance between the independence and accountability of the representatives of the judiciary, the form of expression of which is their legal, in particular, disciplinary responsibility. Attention is drawn to the fact that despite the declaration of judicial reforms, violations of legal norms by judges in the administration of justice do not stop, judges are not brought to disciplinary responsibility. It was emphasized that the legal principles of bringing judges to disciplinary responsibility in Ukraine are regulated by such legislative acts as the Constitution of Ukraine, Laws of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges», «On the High Council of Justice», some international conventions and documents. It is concluded that the modern legal regulation of bringing judges to disciplinary responsibility is adopted with a bias towards the protection of judges against the interests of the Complainants. This is manifested in the limitations of legal entities to file a complaint independently, in the impossibility of appealing the return of a disciplinary complaint and/or the refusal to open a disciplinary case, almost completely limiting the access of Complainants to judicial appeal of decisions on the consequences of consideration of disciplinary complaints. The so-called permits for appeal by the Complainants against the decisions of the Disciplinary Board have been introduced. Such restrictions, as a rule, do not contribute to the protection of judges from pressure from state authorities, since state authorities have legitimate opportunities to circumvent such restrictions, for example, to file disciplinary complaints without the participation of lawyers

Key words: *administrative and legal principles, disciplinary responsibility of judges, inviolability of judges, High Council of Justice, Disciplinary Chamber, permission to appeal.*